

במה מדליקין פרק שני שבת

כל יומא דשבתא - של כל שבתות השנים: **סוס יתיב וגרים** - שלא יקרב מלאך המות אליו שהתורה מניחה ממות כדאמרין בבוטא (דף כ"א): **סליק וכתיב באילני** - מנענע המלאך באילנות להשמיע קול תימה: **ולכבים של בית אבא רעבים** - לשתי שאלות הללו הולך: **ולא יפה אמר כו'** - שבתקנת הכלבים לא להריכוהו לשנות טלמול כביה ואת האריה המת חסרו לנלגל אלף על ידי ככר או תינוק ל"ח שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת האריה לזון רבותי: **ולענין שאילה** - דמהו לכבות: **דשאילנא קדמיכון** - דרך עונה אמר דהוה ליה לתימר דשאליתון קדמו: **קרויה נר** - כר *אלהים בשמת אדם (משלי כ): **מוטב הכבס נרו כו'** -

[ג"ל ה']

לאו מהכא יליף חלוף שבת דפיקוח נפש נפקא לן *מוחי בהם ולא שימות בהם אלא להטעימן הדבר בצגדה המוסכת את הלב לפי שהיו באים לשמוע הדרשה נשים ועמי הארץ והיו צריכין הדרשנין למחוק את לבבם: **תחלתו וסופו** - וכ"ש קיש עוד צינתיים: **קודם שמשה** - אם יעמוד בצורה שקדמה לשמש *יש יתרון: **ללוות** - לוואת סולא"ש: **מסולל** - משוכח: **משחק שמשחק עם הרשעים** - שנותן להם שעה משחקת כדי להאכילן חלקן ולסורדן מן העולם הבא: **שמחה של מלוה** - כגון הכנסת כלה: **שחוק** - שחוק ממש שאין דעת שחוק מיושבת עליו ואפילו אינו של לזון מ"מ אין בו יישוב: **קלוס ראש** - לזון: **קחו לי מנגן** - מלוה היא להשרות עליו שפניה: **לדבר הלכה** - לריך לפתוח במילי דדיחותא ברישא: **למלוס טוב** - אם בא לישן מתוך שמחה ומרצון לו חלוס טוב: **נוטפות מר** - מריכות מחמת חמה: **ועדתי** - נפתח לבס מחמת השמחה: **מעיו פנים** - שלא יזיקוני: **ומעוות פנים** - שלא ילא עלי שם ממזרות דהוא עז פנים: **כדברי תורה** - מותר לענות כאלו: **הרס ויולדת יחידו** - ציוס שהרה זה יולדת ודל אחר כמו תרגולת וכיון שמשמשת בכל יום נמלאת יולדת בכל יום דהכי משמע קרא כלל עת שהיא מתעצרת יולדת שממחרת לגמור לורת הולד לזמן מועט: **בא וראך** - מרח לנעומו כאלו כדי להעמיד דברי תורה על מכונו: **לינגג** - זו אוולת: **לנג** - מין חילין העושה ג' מיני פירות אביונות וקפריסין ולולבין וכי איתיה להאי חיליה להאי כדאמר ציט חוקת הבתים*: **פיסה צר** - משמע גלוסקאות שרחצות כמין פס יד ומשמע כלי מילת כמו כחונת פסים: **צר** - כמו לשבור צר (בגלות מצ) ולענין כלי מילת צר נקו כמו צרה יבשתה (שיר ו): **כמהין ופטריות** - שיואלין כמות שהן בליה אחד ורחצין ועגולין כגלוסקאות: **נכרף צר קורא** - סיב כמין לבוס מזוייר גדל בסביבות הקור של דקל כשהוא רך קור ענף האילין כשהוא רך יולא כלל שנה קודם שיתקשה קרוי קור: שהמרו

[כדאי פסחים
דל דריס
למ']

לקמן מ"ג
קמ"ג

[דף כתי']

ש"ס ז

ש"ס ח

ש"ס ט

פסחים ק"ו
ע"ט

מלכים ג
ג

שיר השירים
ה

[לקמן פסח
פסחים ק"ו]

משלי כו

ירמיה
ל"ב

יחזקאל
ז'

הגלים
ע"ב

[לכות דריס
פסחים ע"ט
שמיים רכיס]

קח א מיי פכא מהלי
שבת הלכה יח סוג
לארין סס עושע אית
סימן עכר סתיף ז :

ק"ג מ"י פ"ח מהלכות
ולב הלכה טו :

ק"א ד מ"י פ"ז מהלי
יסודי תורה
הלכה ד [כדאי פ"ח
דביכות סימן ב']

ק"ב ד מ"י פ"ח מהלי
דעות הלכה א :

לקמן קטו

רכות ו'
[ג"ל אלוה']

ש"ס

ס"ח שמחה

ע"י בענין ערך ט"ף

משלי כו

[בככות טו: ושם איתא
שתצילנו וכו' וכן לאוין
לפית]

[ע"י תוספות ע"ז ס"י
ד"ס אין בן דוד]

כמוכות קול:

כל יומא דשבתא הוה יתיב וגרים כולי יומא הוהו יומא דבעי למינה נפשיה קם מלאך המות קמיה ולא יביל ליה דלא הוה פסק פומיה מגירסא אמר מאי אעביד ליה הוה ליה בוסתנא אחורי ביתיה אתא מלאך המות סליק ובחיש באילני נפק למיחוי הוה סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אישתיק ונה נפשיה שלא שלמה לבי מדרשא אבא מת ומושל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים מה אעשה שלחו ליה *חתוך *נבלה והנח לפני הכלבים ואיבך *הנח בעליו כבר או תינוק ומלמלו ולא יפה אמר שלמה *כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת ולענין שאילה דשאילנא קדמיכון נר קרויה נר ונשמתו של אדם קרויה נר מוטב תכבה נר של בשר ודם מפני נרו של הקב"ה: אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנוזהו מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה תחילתו דברי תורה דכתיב *מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמרי דבי ר' ינאי תחת השמש הוא דאין לו קודם שמש יש לו סופו דברי תורה דכתיב *סוף דבר הזה כל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם *מאי כי זה כל האדם אמר רבי *אליעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה ר' אבא בר כהנא אמר שקול זה כנגד כל העולם כולו שמעון בן עזאי אומר ואמרי לה שמעון בן זומא אומר לא נברא כל העולם כולו אלא לצוות לזה ובתיב *לשחוק אמרתי מהלל כתיב *ושבתתי אני את השמחה וכתיב *ולשמחה מה זה עושה לא קשיא טוב כעם משחוק טוב כעם שבוים הקב"ה על הצדיקים בעוה"ז משחוק משחוק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה ולשחוק אמרתי מהלל זה שחוק משחוק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא ושבתתי אני את השמחה ישמחה של מצוה ולשמחה מה זה עושה זו שמחה שאינה של מצוה *ללמדך ישאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך *שיחה ולא מתוך דברים במלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר *ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה וכן לדבר הלכה אמר רבא וכן לחלוס טוב איני והאמר רב גידל אמר רב *כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נומפות מר תבינה שנאמר *שפתותיו שושנים נומפות מור עובר אל תקרי מור עובר אלא מר עובר *אל תקרי שושנים אלא שושנים לא קשיא הא ברבה הוא בתלמיד ואיבעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דלפתח הא לבתר דפתח כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא וברחי רבנן לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ואף ספר משלי בקשו לגנוז שהיו דבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנוזהו אמרי ספר קהלת לאו עינינן ואשכחינן טעמא הבא נמי ליעיין ומאי דבריו סותרים זה את זה כתיב *אל תען כסיל כאלותו וכתיב *ענה כסיל כאלותו לא קשיא הא בדברי תורה הא במילי דעלמא כי הא דהוה דאתא לקמיה דרבי אמר ליה אשתך אשתי ובניך בני אמר ליה רצונך שתשתה כוס של יין שתה ופקע הוה דאתא לקמיה דרבי חייא אמר ליה אמך אשתי ואתה בני אמר ליה רצונך שתשתה כוס של יין שתה ופקע אמר רבי חייא אהניא ליה צלותיה לרבי דלא לשווייה בני ממזירי דרבי כי הוה מצלי אמר *יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתצילני היום מעזי פנים ומעוות פנים בדברי תורה מאי היא כי הא דיתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידה אשה *שתלך בכל יום שנאמר *הרה ויולדת יחדיו ליגלג עליו אותו תלמיד אמר אין כל חדש תחת השמש א"ל בא ואראך דוגמתן בעוה"ז נפק אחוי ליה תרגולת ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנאמר *ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום ליגלג עליו אותו תלמיד אמר והכתיב אין כל חדש תחת השמש א"ל בא ואראך דוגמתם בעולם הזה נפק אחוי ליה צלף ותו יתיב רבן גמליאל וקא דריש *עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר *יהי פסת בר בארץ ליגלג עליו אותו תלמיד ואמר אין כל חדש תחת השמש אמר ליה בא ואראך דוגמתן בעולם הזה נפק אחוי ליה כמיהין ופמריות ואכלי מילת נברא בר קורא: *ת"ר הלעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי מעשה בשני בני אדם

רב נסים גאון

אמר רבי פרנץ אמר רבי יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל צום הכפורים כו' ואביך הנת עליו כבר או תינוק ומלמלו * תמצא עיקר המעשה בפרק ביה (דף מג) איתמר מת המלך בחמה רב יהודה אמר שמואל הופכו ממפה למשה ורבי חיינא משימה דרב אמר מנה עליו כבר או תינוק ומלמלו ובפסק נוסף אדם את בני (דף קנז) אמרו לא אביר כבר או תינוק אלא למת כלבד מיכן נלמד כי אדם שמתחילת פת על המטרה שהדליק את הנר עליו כדו שיסירו המנורה ממקומה ועוברין הב על המצות ואסור לעשות כן שלא התירו חכמים להניח כבר אלא למת בלבד ולא לרבר אחר:

רבינו חננאל

העיריות: מרן לכבות בוציא דהנורא מקמי באישא בשבתא: פ' באישא שכיב מרע: פתח ואמר אנת שלמה אן הוא בתמנותך וכו' וכו' לא דייך שדברך סותרין דברי אביך כו' ולענין שאילתא דשאילנא ת"ש נשמתו של אדם היא נרו של הקב"ה שנאמר נר ה' נשמת אדם * מוטב תכבה נרו של ב"י מפני נרו של הקב"ה * כלומר אם הוא חולה שיש בו סכנת שרי: אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה שנאמר והיה כנגן המנגן ותהי עליו ורח אהלים * וכן לרבר הלכה והני מילי ברבה אבל בתלמוד לא שכל תלמיד שאין שפתותיו נומפות מר תבינה: תנן רבנן לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי מעשה בני

במה מודליקין פרק שני שבת

לא

עין משפט נר מצוה

ק"ג א טור וש"ע א"ח ט"י ק"ג
ק"ד ב מ"ו פ"א מהל' ח"ת הלכה ה טור וש"ע א"ח סימן קס"ט ע"פ ח :

[סוטה מו. סנהדרין ק"ז: גזרות מד.]

סמרו - נתעברו כמו שמזמין את היונים דכנהדרין (דף כ"ה): **מי כאן סלל** - כלם כאן הלל ולשון גנאי לנשיא ישראל: **מפני מה ראשן של צבליים סגלגלו** - צבליים - צבליים - צבליים סגלגלו עגול: **סרוטום** - רכות: **סדרים צין הסולות** - והרות נקבת וכנכס בתוך עיניהם ובמקום אחר *מפרש תרומות לשון עגולות בית מושב שלהן ואף כאן אני אומר כן ומפני סדרים צין הסולות שינה לוחם המקום שלא יהא סדק של עיניהם ארוך כשלנו ויכנס בו הסול וכן רגליהם של אפרקיים רחבות שלא יעצבו בצבלי המים ורבותיו מפרשים סדרים צין צבלי המים תורה אור

והולכין יתפין ומתפשטין רגליהן לפי שהמנועל דוחק הרגל ומעמידו על דפוס סלולדי **סוף סלל** - ראוי לך: **סולילו כנויפס** - דמיא הבא לקבל דברי חכמות חוץ מדבר אחד וכן גר הבא להתייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד חוץ מקבלין אוטו במסכת בכורות (דף ל'): **גיירי** - וסמך על חכמתו שסופו שיגבילו לקבל עליו דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד שלא היה כופר בטורה שבעל פה חלף שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה והלא הובטח שאחר שילמדו יסמוך עליו: **אפיך ליה** - כגון הסריק: **לאו עלי קא סמכא** - מנין אתה יודע שזו חלף וזו צוית חלף שגלמודיך וסמכת עלי דכל פה גמי כחון על דברי: **אמה הכנין** - מקל שהוא חמת אורח ומודדים בו אורח הכנין שהיו קוללין עט האומנין קד וכן אמות כדך וכן דמי: **דעלך מני להכרך לא טעבדי** - ריעך וריע אפיך אל תעזוב (מפני כו) זה הק"ב"ח אל תעבור על דבריו שהרי עליך שגאוי שיעבור חזיקך על דברך ל"ח חזיקך ממש כגון גולה גכבה כילוף רוב המלות: **אידיך** - שאר דברי תורה: **פירוש** - דהא מילתא הוא לדעת חיזה דבר שגאוי זיל גמור וחדע: **סופר** - מלמד תינוקות: **טכסי** - חיקוי לרבי המלך לפי הכבוד: **שגסן** - הגרים הללו: **סדר ורטיס** - שעל אמונת האדם סומך להפריש מעשרותיו כראוי: **סוסן** - לשון יוסקין ועל ידי אשה נולדו יורשין: **סדר נויקין** - מושיטין מזהיר לפרוש מתיקן ומתחייב ממון: **דעס** - עדיף מ' מחכמה: **סיה אולרו** - הוא עיקר החשבון צביטו לזכור ולנשות סגולה לזכרון: **קבעס עמיס** - לפי שאדם נריך להתעסק בדך חרץ שחם חין דרך חרץ חין תורה האנך לקבוע עמיס לתורה דבר קטוב שלא ימשך כל היום לדרך חרץ: **כפרים ורביס** - היינו חוסן: **לפיס לישופס** - לדברי הגביאים: **סכנס דבר סחון דבר** - היינו דעס: **קב סומטין** - חרץ מלחה ומשמרת את הפירות מהחליע: **ואינו מושפ** - למוכרה בדמי חטין ללא חונאה היא שהרי שמירתן כדך: ידלח

גליון הש"ס
גברא סלל גיירי - ע"י יבמות דף ע"ב תוס' ד"ה לא כימי ודף ק"ט ע"ב תוס' ד"ה רעה:

שהמרו זה את זה זה את זה - דיני חכמתא מפורש במקום אחר (בבא מטיעא דף ע"ד - וס'): **אמונת זה סדר זרעים** - מפרש צירולמי שמאמין במו העולמים וזרע: וסותר

מפני מה ראשיהן של צבליים סגלגלו א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שאין להם היות פקרות הלך והמתין שעה אחת חוזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעמף ויצא לקראתו אמר לו בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל תרומות אמר לו בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין החולות הלך והמתין שעה אחת חוזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל נתעמף ויצא לקראתו א"ל בני מה אתה מבקש א"ל שאלה יש לי לשאול א"ל שאל בני שאל מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות א"ל בני שאלה גדולה שאלת מפני שדרין בין בצעי המים אמר לו שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תבעום נתעמף וישב לפניו א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל א"ל הן א"ל אם אתה הוא לא ידבו כמותך בישראל א"ל בני מפני מה א"ל מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זוז א"ל הוי זהיר ברוחך כדי הוא הלל שתאבד על ידך ד' מאות זוז וד' מאות זוז והלל לא יקפיד: ת"ר מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל פה א"ל שבכתב אני מאמינך ושבעל פה אני מאמינך גיירי ע"מ שתלמדני תורה שבכתב גער בו והוציאו בניזפה בא לפני הלל גייריה יומא קמא א"ל א"ב ג"ד למחר אפיך ליה א"ל והא אתמול לא אמרת לי הכי א"ל לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה גמי סמוך עלי: שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי א"ל גיירי ע"מ שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל *גייריה אמר לו דעלך פני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא זיל גמור: שוב מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפור אמר הללו למי אמרו לו לכהן גדול אמר אותו נכרי בעצמו א"לך ואתגיד בשביל שישמוני כהן גדול בא לפני שמאי אמר ליה גיירי על מנת שתשימני כהן גדול דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה א"ל כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיס מלכות לך למוד טכסיס מלכות הלך וקרא ביון שהגיע והור הקרב יומת אמר ליה מקרא זה על מי נאמר א"ל אפי' על דוד מלך ישראל נשא אותו גר קל וחומר בעצמו ומה ישראל שנקראו בנים למקום ומתוך אהבה שאהבם קרא להם בני בכורי ישראל כתיב עליהם והור הקרב יומת גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה וכמה בא לפני שמאי א"ל כלום ראוי אני להיות כהן גדול והלא כתיב בתורה והור הקרב יומת בא לפני הלל א"ל ענותן הלל *ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתי תחת כנפי השכינה לימים נזדווגו שלשתן למקום אחד אמרו קפדנותו של שמאי בקשה למורדני מן העולם ענותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה: אמר ר"ל מאי דכתיב *והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים עתיך זה סדר מועד חוסן זה סדר נשים ישועות זה סדר נויקין חכמת זה סדר קדשים ודעת זה סדר מהרות ואפי"ה היא אוצרו אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו *נשאת *ונתת באמונה *קבעת עתים לתורה עסקת בפירא ורביה * צפית לפלגת בישועה * הבנת דבר רבא אמר בשעה ששכניסין את האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה * קבעת עתים לתורה * עסקת בפירא ורביה * צפית לפלגת בחכמה * הבנת דבר חוץ דברי אע"פ שיש בידך כל אלו אי איכא ידאת שמים אין ואם לא לא * פי' חומסון חול מערבין בתביאה * ואינו בא בה סלמסון * ויהא רצינתא ומפורש בסוף המורה את הפסוקים כל ח"ת שיש בו תורה ואין בו

רבינו חננאל
ב"ב בני אדם שהמרו זה את זה * כל מי שיקניא הלל יבול ד' מאות וזו כו' אמר ר"ל והיה אמונת עתיך וגו' אמונת זה סדר זרעים * עתיך וסדר מועד חוסן זה סדר נשים * ישועות זה סדר נויקין * חכמת זה סדר קדשים * ודעת זה סדר מהרות * ואפי' על פי [כך] ידאת ה' היא אוצרו * או איכא ידאת ה' אין ואי לא לא: רבא אמר בשעה ששכניסין את האדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה * קבעת עתים לתורה * עסקת בפירא ורביה * צפית לפלגת בחכמה * הבנת דבר חוץ דברי אע"פ שיש בידך כל אלו אי איכא ידאת שמים אין ואם לא לא * פי' חומסון חול מערבין בתביאה * ואינו בא בה סלמסון * ויהא רצינתא ומפורש בסוף המורה את הפסוקים כל ח"ת שיש בו תורה ואין בו

[ע"י תוס' יבמות ק"ז: ד"ה רעה וכו']

[ע"י תוס' סנהדרין ז' ד"ה חלף תוס' קדושין ז' ד"ה ר"ה ח"ן]

[בכמות ג' ע"ה]

ישעיה ג' ע"ה

זה שייך לדיני מוכר

עב טז] "יהי פסת בר בארין".

"פיסת", משמע גלוסקאות שהן רחבות כמו פיסת היר.

"בר", הוא גם לשון אוכל, כמו "לשבר בר", וגם לשון "פסים" — כמו כתונת פסים. והיינו כלי מילת.

ו"בר" היינו בגד נקי והיינו כלי מילת.

ליוגלג עליו אותו תלמיד ואמר: הרי כתיב "אין כל חדש תחת השמש"!

אמר ליה רבן גמליאל: בא ואראך שקיימים דוגמתן בעולם הזה.

נפק, אחוי ליה כמיהין ופטריות, שיוצאין כמות שהן כלילה אחד ורחבין ועגולין כגלוסקאות.

ואכלי [ועל כלי] מילת — הראהו נברא בר קורא. סיב שהוא מצויר והוא גדל סביב הענף של דקל [הענף קודם שמתקשה נקרא "קור"].

תנו רבנן: לעולם יהא אדם ענותן כהלל, ואל יהא קפדן כשמאי⁽⁸⁴⁾.

מעשה שהיה בשני בני אדם שהמרו, לא-א שהתערבו, זה את זה.

וכך אמרו זה לזה: כל מי שילך ויקניט, ויצליח להקניט [להכעיס] את הלל, יטול ד' מאות זוז.

אמר אחד מהם: אני אקניטנו.

אותו היום ערב שבת היה, והלל חפף את ראשו לכבוד שבת.

הלך אותו אחד ועבר על פתח ביתו של הלל. אמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל? האם יש כאן הלל? ונתכון לפנות לנשיא ישראל בלשון שהוא גנאי עבורו.

נתעטף הלל, ויצא לקראתו.

אמר לו הלל: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול אותך.

אמר לו הלל: שאל בני, שאל!

שאלו: מפני מה ראשיהן של בכליים סגולות? [רש"י מפרש ב' פירושים: או מפני מה ראשיהם אינם עגולים, או מפני מה ראשיהם עגולים].

אמר לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת! ⁽⁸⁵⁾

הענה, אך ודאי ששמאי מקבל שכר על קפדנותו כהלל על ענותנותו, כי שניהם עושים רצונו של מקום על פי התורה.

85. המהרש"א מקשה שהרי במילי דעלמא נאמר אל תען כסיל כאולתו, ואם כן מדוע הלל ענה לו? והאריך המהרש"א ליישב שהלל בענותנותו חשב שבשאלות אלו בא לרמוז לו על דברים הנוגעים לדברי תורה.

84. הגר"י סלנטר בספרו אור ישראל מבאר, שאף שחכמינו דומים היו למלאכי השרת ממש, וקיימו את כל התורה כולה, והיו מעוטרים בכל המידות הטובות שבעולם, ואף שמאי עצמו היה שגור על לשונו לומר "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", (אבות א, טו) סבר שמאי שמפאת כבודה של תורה עליו לנהוג במידת הקפדנות, והלל סבר שלעולם צריך לנהוג במידת

אמר לו הלל: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול!

אמר לו הלל: שאל בני, שאל!

שאלו: מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות?

אמר לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת.

והתשובה היא: מפני שהאפרקיים דרין בין בצעי [ביצות] המים, ולכך עשה להם הקב"ה רגלים רחבות כדי שלא יטבעו. פירוש נוסף: שכיון שהם הולכים יחפים רגליהם רחבות שאין הנעל דוחקת את הרגל ויוצרת את הדפוס שלו.

אמר לו אותו אחד: עוד שאלות הרבה יש לי לשאול, ומתירא אני שמא תכעום עלי.

נתעטף הלל וישב לפניו, אמר לו: כל השאלות שיש לך עוד לשאול, שאל!

אמר לו: אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל?

אמר לו הלל: הן!

אמר לו: אם אתה הוא — הלוואי שלא ירבו כמותך בישראל.

אמר לו הלל: בני, מפני מה אתה אומר כן?

אמר לו: מפני שאבדתי [הפסדתי] על ידך, בגלך, ד' מאות זוז, שהתערבתי עם חברי שאצליח להכעיסך.

והתשובה היא: מפני שאין להם חיות [מילדות] פקחות ואינם יודעות להוציא את העובר ממעי אמו באופן שלא יפגע העובר.

הלך אותו אדם, והמתין שעה אחת.

לאחר שהמתין, חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל?

נתעטף הלל ויצא לקראתו.

אמר לו הלל: בני, מה אתה מבקש?

אמר לו: שאלה יש לי לשאול.

אמר לו הלל: שאל בני, שאל!

שאלו: מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות — רכות? [פירוש נוסף: שעניהם אינם מאורכות אלא עגולות].

אמר לו הלל: בני, שאלה גדולה שאלת!

והתשובה היא: מפני שהתרמודיין הם דרין בין החולות וכיון שהרוח נושבת בעיניהם נעשו עיניהם רכות.

[ולפי הפירוש השני עיניהם עגולות כדי שלא יכנס החול בעיניהם].

הלך אותו אדם והמתין שעה אחת.

לאחר שהמתין חזר ואמר: מי כאן הלל? מי כאן הלל?

נתעטף הלל ויצא לקראתו.

דעלמא, אלא מילי דשמאי, שהרי צריך להתבונן ביצוריו של הקב"ה ולהבין מדוע משתנים אלו מאלו.

ובשפת אמת תירץ שהלל השיב לו אתה חושב ששאלת מילי דעלמא, אבל לא כן הוא כי שאלה גדולה שאלת, שאין כאן סתם מילי

למחר, אפי' ליה הפך לו הסדר ולמדו תשר"ק.

אמר לו הגר להלל: והא אתמול לא אמרת לי הכי?

אמר לו הלל: מנין אתה יודע שזו אלף, וזו בית, לאו, עלי דידי שלמדתיך אתמול קא סמכת? ולכן, תורה דעל פה — נמי סמוך עלי שאלמדך.

שוב מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי.

אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה, כשאני עומד על רגל אחת.

דחפו שמאי באמת הבנין, מקל מדה שהיו מודדים בו, שהיתה בידו⁽⁸⁶⁾.

בא אותו הנכרי לפני הלל, גייריה.

אמר לו הלל: יסוד התורה הוא: מה דעלך פני — לחברך לא תעביד! מה שנאווי עליך לא תעשה לחברך — זו היא כל התורה כולה!

ואידך, שאר דברי התורה, פירושה של כלל זה, זיל גמור — למד ותדע.

שוב מעשה שהיה בנכרי אחד שהיה עובר מאחורי בית המדרש, ושמע קול סופר [מלמד תינוקות] שהיה אומר את הפסוק "ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפור".

אמר: בגדים הללו — למי הם מיועדים?

אמר לו: לכהן גדול.

אמר לו הלל: הוי זחיר ברוחך! כדי, ראוי הוא לכך הלל, שתאבד על ידו ד' מאות זוז, ועוד ד' מאות זוז, ובלבד שחלל לא יקפיד.

תנו רבנן: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי.

אמר לו אותו נכרי: כמה תורות יש לכם?

אמר לו שמאי: שתים, אחת תורה שבכתב, ואחת תורה שבעל פה.

אמר לו הנכרי: על תורה שבכתב אני מאמינך באמיתותה שתלמדני, ותורה שבעל פה איני מאמינך. ועתה, גיירני על מנת שתלמדני רק תורה שבכתב.

גער בו שמאי, והוציאו מלפניו בנזיפה. שהרי למדנו בכורות ל ב גר הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו. [ובחידושי רא"מ הורביץ הוסיף שנוף בו לפי שאף גוים מצווים בתורה שבעל פה, בז' מצוות שלהם].

בא אותו נכרי לפני הלל. גייריה. וטעמו היה משום שמך על חכמתו שלבסוף יקבל ממנו גם תורה שבעל פה. ולכן, אינו דומה הגוי הזה לגוי המקבל על עצמו את כל התורה חוץ מדבר אחד. כיון שלא כפר בה אלא שלא האמין שהיא מפי הגבורה, וסמך על כך שלבסוף יאמין לו. [רש"י בסוגיין, ותוס' יבמות קט ב].

יומא קמא — ביום הראשון שלמד אצל הלל, אמר לו את סדר האותיות: א"ב ג"ד.

86. לעיל גער בו והוציאו בנזיפה, וכאן דחפו באמת הבנין, מבאר המהרש"א שרימזו לו בזה, שכשם שאין הבנין עומד על יסוד אחד, כך

86. לעיל גער בו והוציאו בנזיפה, וכאן דחפו באמת הבנין, מבאר המהרש"א שרימזו לו בזה, שכשם שאין הבנין עומד על יסוד אחד, כך

אמר אותו נכרי בעצמו: אלך ואתגייר בשביל שישוימוני כהן גדול.

בא אותו נכרי לפני שמאי, אמר ליה: גייריני על מנת שתשימוני כהן גדול.

דחפו שמאי באמת הבנין שבידו.

בא לפני הלל, גייריה.

לאחר שגיירו, אמר ליה: כלום הרי מעמידין מלך אלא מי שהוא יודע טכסיסי צרכי והנהגות מלכות. לך למוד טכסיסי מלכות.

הלך וקרא פסוקי התורה, כיון שהגיע לפסוק "והזר הקרב יומת", אמר ליה להלל: מקרא זה — על מי הוא נאמר?

אמר לו הלל: פסוק זה נאמר אפילו על דוד מלך ישראל, שאם הוא זר וקרב למזבח הרי הוא במיתה.

נשא אותו גר קל וחומר בעצמו: ומה ישראל, שנקראו בנים למקום, ומתוך אהבה שאהבם הקדוש ברוך הוא, קרא להם שם חיבה "בני בכורי ישראל", ולמרות כך, כתיב עליהם "והזר הקרב יומת". גר הקל, שבא במקלו ובתרמילו, על אחת כמה וכמה שגם הוא באזהרת "והזר הקרב יומת".

בא אותו הגר לפני שמאי, ואמר לו לשמאי: כלום ראוי אני להיות כהן גדול? והלא כתיב בתורה "והזר הקרב יומת". וכך היה לך ראוי לומר לי מתחילה, ולא לדחותני ככעס באמת הבנין. [מהרש"א].

בא לפני הלל, ואמר לו: ענוותן אתה, הלל! ינוחו לך ברכות על ראשך שהקרבתני תחת כנפי השכינה.

לימים, לאחר זמן, נזדווגו שלשתן למקום אחד, נפגשו זה שרצה ללמוד רק תורה שבכתב, וזה שרצה ללמוד את התורה על רגל אחת, והאחרון שרצה להיות כהן גדול.

אמרו זה לזה:

קפדנותו של שמאי — בקשה לטורדנו מן העולם.

ענוותנותו של הלל — קרבנו תחת כנפי השכינה.

אמר ריש לקיש: מאי, מהו ביאור הפסוק, דכתיב: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת — יראת ה' היא אוצרו"?

פסוק זה הוא כנגד ששה סדרי משנה:

"אמונת", זה סדר זרעים, שמתוך אמונתו מפריש מעשרותיו כראוי, [תוס' הביאו בשם הירושלמי: שמאמין בחי העולמים, וזורע].

"עתיך", זה סדר מועד, שהוא מיוסד על שבתות ומועדי השנה.

"חוסן", זה סדר נשים, משום ש"חוסן" הוא לשון יורשים [והנחלה נקראת "אחסנתא"], ועל ידי אשה נולדים יורשים.

"ישועות", זה סדר נזיקין, שעל ידי לימוד סדר נזיקין הוא "מושיען" — מזהירן לפרוש מלהזיק ולהתחייב ממון.

"חכמת", זה סדר קדשים.

"ודעת", שהיא עדיפה על החכמה, זה סדר מהרות⁽⁸⁷⁾.

87. הבן יהודע (לקמן לד, א) כתב בשם מהרי"ח לבאר מאמר חז"ל "שתלמיד חכם

ה. האם בלימודך **פלפלת בחכמה**? שאין לו לאדם לפלפל בפלפולי הבל, אלא בשכל חכמה ודעת [מהרש"א].

ו. האם **הבנת דבר מתוך דבר**?

ואפילו הכי — החשוב מכולם. **אי יראת ה' היא אוצרו, אין, הרי הוא זוכה בדין. ואי לא, לא.**

משל למה הדבר דומה?

לאדם שאמר לשלוהו: העלה לי כור חיטין לעלייה. הלך השליח והעלה לו. אמר לו בעל הבית: האם עירבת לי בהן קב חומטין? שהם היו מניחים בתבואה אדמה מלוחה, כדי שתשמרם שלא ירקבו.

ואפילו הכי, הדבר החשוב מכולם — "יראת ה' היא אוצרו". שעל ידי יראת שמים תורתו משתמרת.

אמר רבא: בשעה שמכניסין אדם לדין בבית דין של מעלה, אומרים לו:

א. האם **נשאת ונתת במסחרך באמונה**? האם לא היה בעסקיך שום גזל ומרמה? [משנה ברורה או"ח סי' קנ"ו] (88).

ב. האם **קבעת עתים** — זמנים — ללמוד תורה? שאף אדם שהוא טרוד לפרנסתו מחוייב לקבוע לו זמנים ללימוד התורה.

ג. האם **עסקת בפריה ורביה**? (89)

ד. האם **ציפית לישועה**? שנתנבאו עליה הנביאים על העתיד לבוא.

ריש לקיש שנאמרו קודם לכן בפירוש הפסוק והיה אמונת עתיך וגו' שזה כנגד ששה סדרי משנה, ועל זה באו דברי רבא ששואלים את האדם בדין אם למד ועסק בכל חלקי התורה, דהיינו, נשאת ונתת באמונה — סדר זרעים הנקרא אמונה, קבעת עתים לתורה — סדר מועד הנקרא עתיך, עסקת בפריה ורביה — סדר נשים, ציפית לישועה — סדר נזיקין הנקרא ישועות, פלפלת בחכמה — סדר קדשים הנקרא חכמת, הבנת דבר מתוך דבר — סדר טהרות הנקרא דעת. וזהו תחילת דינו של אדם על דברי תורה.

89. כתב המהרש"א לא נאמר קיימת פריה ורביה אלא עסקת, והכונה בזה להשיא יתום ויתומה.

ובכן יהוידע כתב לבאר את השאלה של פריה ורביה, שהלומד בשביל לעשות, דומה לנושא אשה כדי להוליד ממנה בנים, שהרי

שאיין בו דעת נבילה טובה הימנו" פירושו, ת"ח שאין בו דעת — שאינו יודע אלא ה' סדרים, אבל אינו יודע סדר טהרות הנקרא דעת, נבילה טובה הימנו — כלומר יוכל בקלות להכשל בטומאה חמורה מבלי להבחין בכך.

88. התוספות בקידושין (מ, ב) הקשו, שהרי אין נפרעין מן האדם אלא על דברי תורה תחילה, ומדוע שואלים אותו קודם על משא ומתן באמונה?

ופירשו התוספות ששואלים אותו בתחילה על משא ומתן, אבל העונש מתחיל על דברי תורה.

ובסנהדרין תירצו התוספות עוד, שיש אדם שלא למד מעולם, והוא ודאי נידון קודם על דברי תורה, אבל מי שלמד ועסק גם בתורה וגם במשא ומתן אלא שלא קבע עיתים לתורה, שואלים אותו קודם על משאו ומתנו.

הגר"א ביאר שדברי רבא הם המשך לדברי

אמר ליה השליח: לאו!

אמר ליה בעל הבית: אם כך – מוטב היה אם לא העליתה כלל [שמתוך כך ירקיבו].

והנמשל הוא: שאף אדם שלמד את כל התורה צריך שתהיה מעורבת בו "יראת ה'" כדי לקיים את אוצר התורה, ויתקיים לימודו בידו⁽⁹⁰⁾.

תנא דבי רבי ישמעאל: מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה, ואינו חושש לאיסור הונאה בכך שמוסיף את החומטין למידת התבואה ומחשב אותם בדמי התבואה, כיון שעל ידי כך נשמרת התבואה⁽⁹¹⁾.

אמר רבה בר רב הונא: כל אדם שיש בו תורה, ואין בו יראת שמים, הרי הוא דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות של הדלתות הפנימיות, ואת המפתחות של החיצונות לא מסרו לו. ואם כן – בהי עייל? באיזה פתח יוכל להכנס כדי לפתוח את הפתחים הפנימיים.

שאם אין האדם ירא שמים הרי גם אם הוא ילמד את התורה הוא לא יהיה חרד לקיימה.

נמשל הוא ליראת שמים שהיא קודמת לחכמה, כמו ששינונו כל שיראת חטאו

קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. ומבלי היראה, שהיא המפתח החיצוני, איך יכנס לחכמה הפנימית? מהרש"א].

מכריו רבי ינאי: חבל על מי דלית ליה דרתא שאין לו חצר, ותרעא לדרתא עביר, ועושה שער לחצירו.

והנמשל: התורה אינה אלא שער להכנס ליראת שמים, ולכך צריך שתקדים יראת שמים ללימוד התורה [רש"י יומא עב ב].

אמר רב יהודה: לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו, אלא כדי שיראו מלפניו. שנאמר: "והאלהים עשה את עולמו – כדי שיראו מלפניו".

רבי סימון ורבי אלעזר הווי יתבי [ישבו]. חליף ואזיל – עבר לפניהם רבי יעקב בר אחא.

אמר ליה חד מהם לחבריה: ניקו מקמיה, נעמוד לכבודו, כיון דגבר בר אוריין בן תורה הוא.

אמר ליה אידך: מיעטת בשבחו. אמינא לך אנא, אני סברתי לקום לכבודו, משום דגבר דחיל חטאין שירא חטא הוא, ואמרת לי את "בר אוריין" הוא! והלא דרגתו של ירא חטא היא גדולה ממנו.

יראתו, ולכן אם אין לו יראת שמים עדיף שלא יחכים כלל. שפתי חיים.

91. כתב הנפש החיים (שער ד, ז), שבאמצע הלימוד הרשות נתונה לאדם להפסיק זמן מועט להתבונן מחדש ביראת ה', וזו כוונת חז"ל במאמרם "משל לאדם שאמר לשלוחו וכו' אמר לו ערבת לי בהן קב חומטין, א"ל לא, א"ל

המעשים הטובים הם תולדותיו של האדם, וזו הכונה, האם עסקת בתורה בשביל פריה ורביה, היינו כדי לעשות מצות.

90. מי שלומד ואין לו יראת שמים עדיף שלא ילמד, וביאור הדבר, כי יש בלימוד חכמה סכנה שעל ידי כך האדם מתמלא בגאווה וחושש כי הכל בא לו מחכמתו וישכח את הקב"ה ואת